

ДУБРОВАЧКЕ СЛИКЕ И ПРИЛИКЕ: У ПОТРАЗИ ЗА АУТЕНТИЧНИМ БЕРСОМ

Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike 1800–1880 I–II*, Zadužbina Vladete Jerotića, Domus editoria Ars Libri, Beograd, 2021.

Најважније културно-историјско дело истакнутог задарског археолога и дубровачког писца Јосипа Берсе *Дубровачке слике и прилике 1800–1880* добило је своје прво српско издање у два тома, које је за штампу приредила др Јелена С. Младеновић, доценткиња на Филозофском факултету Универзитета у Нишу. Као производ Берсиног вишедеценијског културолошког рада, ова студија је задржала статус вредног сведочанства и свестраног приказа дубровачког друштва и живота у пострепубликанском периоду Града. Стално интересовање културне јавности и континуитет рецепције, коју ово култно дело до данас одржава, није само заслуга његовог значаја за шири контекст културне историје дубровачког 19. века, већ и сасвим енигматичног пута кроз који је овај рукопис пролазио од свог настанка, преко постхумног публиковања девет година након пишчеве смрти, до данас.

Најновије издање Берсиног текста вишеструко је значајно. Прва публикација коју је 1941. године приредио Тиас Мортиђија појавила се у издању Матице хрватске у Загребу, након чега ово дело добија још два издања 2002. године, захваљујући припређивачком раду Стјепана Ћосића (Дубровник: Матица хрватска) и Људевита Крмпотића (Хановер – Чаковец: Хрватски Записник). За разлику од ових издања, која су, заправо, претиске првог (међусобно се не разликују), ово је другачије – приређено је по последњој ауторизованој верзији Берсиног текста, потврђеној потписом његове сестре Данице Берсе из 1956. године. У Даничином запису цитираном у приређивачким напоменама на крају књиге наводи се да текст изражава последњу ауторову вољу и садржи исправке унете властитом руком аутора. Ново издање ове студије пренето је, како се у поговору и наглашава, са настојањем да се у што већој мери поштује последња Берсина воља и са тенденцијом да се текст (553 скениране А4 стране машинописа куцаног латиничним писмом) публикује аутентично, у што изворнијем облику, са очуваним језичким и стилским карактеристикама оригинала.

Ново издање, дакле, осим што „аутору враћа његов последњи глас” (BERSA 2020: 380) доноси нам увид у одступања од ауторове последње жеље и, уједно, одступање од последње овлашћене верзије текста, чиме се обелодањују све интервенције које су, мимо ауторове воље, у прво издање унете од стране тадашњег приређивача и рецензента. На неке од ових исправки већ је указано у ранијој студији Ј. Младеновић посвећеној компаративном проучавању Берсиног чланка објављеног у *Срп-*

ском књижевном гласнику и истог текста који је накнадно интегрисан и објављен у књизи *Дубровачке слике и прилике (1800–1880)* из 2002. године, али, у том тренутку, без података о аутографу. Приступ оригиналном Берсином тексту омогућио је публикавање новог издања које, уз поштовање последње ауторизоване верзије, аутентичног језика и стила, истовремено чува и садржајну и семантичку целовитост Берсине студије, чиме се штити и идеја очувања дубровачког културног идентитета ван политичких претензија и националног раздора, на чему је аутор у више наврата и сам инсистирао.

Структурна организација дела урађена је, за разлику од првог издања, по изворној Берсиној замисли – књига је подељена на 18 поглавља са додатним уводним делом који носи наслов „Ћитаоси”. На основу историјске и биографске фактографске грађе, (коју С. Ћосић подробно анализира у предговору претходног издања), истраживања тајних архивских списа (поменутих у предговору првог приређивача) али и личних успомена из ауторове младости, ово издање доноси нам обимнију и потпунију верзију Берсиног текста сачињеног од драгоцених мемоарско-анегдотских описа, који чине прави „калеидоскоп дубровачког живота” (BERSA 2020: 359). Од политичких догађаја, промене историјске и културне климе која долази са укидањем Републике, преко сликања интелектуалног живота и уметничких токова, етнографских аспеката тадашње дубровачке културе, односно целокупног дубровачког социјалног амбијента, књига је пренела до сада најкомплетнију и најаутентичнију Берсину визију дубровачке културне историје 19. века.

Уз изворни Берсин текст, поговор на крају књиге садржи и осврт на значај његове студије о Дубровнику, али и на специфичности Берсиног наративног поступка. Комбинацијом фактографске грађе и литерарно интонираних описа Берса обликује текст о дубровачком животу и друштву који, осим културно-историјске, поседује и посебну литерарну вредност. Књижевно обликовање текста је најоучљивије у аутобиографским и анегдотским сегментима, који су у поговору издвојени и анализирани како би показали јасно видљиву уметничку димензију дела. Посебно је значајан део текста који на основу Берсиних приватних и пословних преписки објављених 2003. године у књизи Људевита Крмпотића *Neprilike Josipa Berse oko Dubrovačkih slika i prilika u svijetlu njegove književne zaostavštine* реконструира живот овог рукописа у хрватској и српској културној средини, као и процес који текст пролази све до његовог коначног, постхумног публикавања 1941 године. Увид у токове његове рецепције, односно у измене које су од Берсе потраживане од стране првих рецензента, али и у истрајне ауторове напоре за очувањем изворности ове студије, његово противљење мењању ортографије, језика и лексичких одредница, битан је, како за исправно поимање Берсиног националног става и осећања, тако и за питање аутентичности дубровачког идентитета, који аутор својом примарном стваралачком интенцијом жели да профилише.

Имајући у виду припадност Јосипа Берсе покрету Срба католика који је интензивно деловао у последњим деценијама 19. века, као и Берсине политичке принципе и идејне оријентире изречене у анализираним препискама, упоредним анализирањем двеју доступних верзија текста јасно се може указати на тенденциозност корекција извршених у првој верзији *Дубровачких слика и прилика*, унетих без ауто-

рвог пристанка. Њима се у одређеној мери нарушава целовитост Берсиног погледа на дубровачку културу и њен самосвојни културни идентитет. У садржајном али и семантичком погледу, ново издање је обимније и садржи раније избачене делове рукописа, међу којима су се нашли и они који помињу српске писце, или у неким другим сегментима чувају везу са српском културном баштином. Измене које су у односу на пронађени аутограф унете у ово издање подразумевају минималне приређивачке интервенције детаљно побројане на крају књиге – прилагођавање писања појединих речи актуелним правописним конвенцијама (са циљем лакшег читања) и корекција текста у складу са оригиналним, ручно унетим ауторовим коментарима. Доследним поштовањем ауторове садржајне, формалне и идејне концепције дела очувана је изворност текста који је приређен. Заслуга је приређивачице што данас, 80 година након публикавања прве књиге, имамо прилике да читамо издање које прати пуну аутентичност Берсине визије о Дубровнику и његову љубав према прошлости и култури овог града.

Христина Љ. Аксентијевић*

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику

* hristina.aksentijevic@filfak.ni.ac.rs